

Scramble for Brains!

Kenniscirculatie in een kenniseconomie

Onderwijs en onderzoek staan nadrukkelijk op de agenda in Europa en Nederland. Sinds de ontdekking van kennis als grondstof voor een zogenaamde kenniseconomie is er bijvoorbeeld veel aandacht voor mobiliteit van studenten en onderzoekers. Er lijkt niet veel inhoudelijk debat over hoe die kennisstromen lopen en hoe de individuele student of 'kenniswerker' zich hierin kan bewegen.

Het debat over deze *brain circulation*, met als verwante termen de bekendere begrippen *brain drain* en *brain gain*, verwordt tot een te eenzijdige discussie over competitiviteit en vestingsvoorwaarden. In dit stuk wil de LSVb een andere kant belichten, die van individuele vrijheid, maatschappelijk rendement en ethiek. We doen een aantal aanbevelingen, maar zijn vooral erop uit een complete discussie te voeren.

Inclusiviteit; een sterk hoger onderwijs

Diversiteit in het hoger onderwijs-aanbod is een noodzakelijke voorwaarde voor een hoge kwaliteit en optimale keuzevrijheid. Dit laat zich natuurlijk niet zomaar sturen, geografische spreiding, diversiteit in didactische opbouw en 'kleur' van hoger onderwijsinstituten groeien historisch of zijn tijdgebonden. Er is wel sprake van sturing door de vraag van studenten, maatschappij en bedrijfsleven en overheidssubsidies. Al deze factoren gekoppeld aan inhoudelijke beslissingen van beleidsmakers leiden tot wat terecht beschreven wordt met de organische metafoor 'het onderwijslandschap'. Het is de verantwoordelijkheid van een overheid om een zo veelzijdig mogelijk onderwijslandschap te onderhouden.

Hierbij gelden een aantal spelregels. Een onderwijsomgeving bestaat uit de participanten student, onderwijsinstelling en overheid. Daarnaast is er vraag naar kennis en kenniswerkers vanuit de overheid, de publieke sector en het bedrijfsleven. Een goed presterende overheid zorgt ervoor dat al deze partijen in de hoogste mate hun belangen behartigd zien. Er moet voldoende te kiezen zijn voor studenten uit alle regio's. Er moet genoeg recht gedaan worden aan de beschikbare kennis in een land en een goede aansluiting zijn tussen (praktijkgericht) hoger onderwijs en de maatschappelijke vraag naar kennis. De perspectieven op het gebied van studie-, kennistransfer en de arbeidsmarkt moeten in orde zijn.

Het startpunt van elke kennissamenleving is de kracht van het eigen. Dat geldt ook in een Europese hoger onderwijsruimte, en een globaliserende wetenschap. Er is algemeen belang bij zo goed mogelijk onderwijs wereldwijd. Dit vraagt om gericht investeren en een goede regiefunctie van overheden en ontwikkelingsorganisaties. Dit houdt dus in dat er met een coherente bril naar onderwijs wereldwijd gekeken moet worden. Voor de circulatie van kennis is samenwerking dus van groot belang. In globaal perspectief liggen deze acties voor de hand:

- Samenwerking tussen instellingen in diverse gebieden in de wereld, bovenop de uitwisseling van studenten en onderzoekers.
- Het openstellen van de hoger onderwijsruimte in plaats van gerichte werving met het oog op winst.

- Kennis niet alleen persoons- en plaatsgebonden laten groeien, maar ook ten gunste van het land van herkomst gebruiken.
- Investeren in onderwijs vanuit structuurfondsen en budget voor ontwikkelingssamenwerking.

Mobiliteit

Een sterke onderwijsruimte heeft baat bij vernieuwing, diversiteit en wisselende perspectieven. Invloeden van buitenaf zorgen voor nieuwe methoden, een breder scala aan argumenten en inzicht in contextgebondenheid. Ook persoonlijk groeien studenten en kenniswerkers van het proeven van een andere wetenschapscultuur. Mobiliteit is heilzaam voor studenten en onderzoekers én het onderwijs en onderzoek zelf. Het is ook evident dat burgers, en dus ook kenniswerkers, steeds internationaler georiënteerd zijn.

Mobiele studenten en onderzoekers leveren een bijdrage aan het land waar zij naartoe gaan. Ze verrijken het debat door hun eigen perspectief. Ze brengen kennis met zich mee en dagen hun omgeving uit hiermee aan de slag te gaan. De student in het ontvangende land wordt geconfronteerd met kennis en vaardigheden uit een andere context. Dit verrijkt en daagt uit, en leidt tot meer productiviteit. Zelf nemen de mobiele kenniswerkers extra bagage mee uit het land waar zij voor korte of langere tijd geweest zijn. Dit is weer een verrijking van het kennisniveau in het land van herkomst. Mobiliteit heeft dus een waarde *an sich*.

De LSVb is geen voorstander van een beleid van enkel *laissez faire*. In de huidige situatie wordt met name op basis van korte termijn-motieven beleid gemaakt. De LSVb wil kwalitatief goede mobiliteit aanmoedigen. Dit houdt in dat de voorlichting goed moet zijn en studenten en onderzoekers op de juiste plaats terecht kunnen komen. Hier past een goed begeleidingstraject bij. De randvoorwaarden voor mobiliteit moeten in orde zijn. Visa, huisvesting, taalbarrières en sociale factoren vragen een goed beleid, suggesties:

- Vereenvoudigen van visumprocedures.
- Verlagen van de kosten voor inburgering en visa.
- Overall investeringen in internationalisering van het hoger onderwijs (Engelstalig onderwijs, studiebegeleiding, informatievoorziening).
- Aandacht voor de sociale dimensie van mobiliteit (huisvesting, omgevingsfactoren).

[Instroombeleid moet een goede balans zijn tussen individuele wensen en collectieve doelen. Dat wil dus zeggen dat gestreefd moet worden naar samenwerking en overzicht over kennisstromen. Beleid moet coherent zijn, dat houdt in dat naar alle effecten van mobiliteit gekeken moet worden. De LSVb kiest hierbij het standpunt dat maatschappelijke effecten op de lange termijn zwaarder moeten wegen dan korte termijn-'kruideniersvoordelen'.

Concreet moeten de obstakels binnen visumregelingen zoveel mogelijk opgeheven worden. De hoge kosten en grote rompslomp die verbonden zijn aan een inburgeringsverzoek leiden tot onwenselijke drempels voor mobiliteit. De LSVb bepleit niet zozeer een voorkeursbehandeling, als wel erkenning voor de situatie waarin kennismigranten zich bevinden.] *Conclusiemateriaal??*

Coherent beleid

De twee boven genoemde uitgangspunten, een sterke eigen hoger onderwijsruimte nastreven en mobiliteit gericht stimuleren, leiden tot de noodzaak voor coherent beleid. Een beleid waarin zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met een rechtvaardige verdeling tussen internationalisering thuis en in den verre. Een beleid waarin aandacht is voor verschillende motieven voor en effecten van mobiliteit.

Coherent beleid is vooral het wege van reele argumenten over de lange termijn. Een eerste stap is waken over kwaliteit, ook in het buitenland moet een kenniswerker kwaliteit leveren en kwaliteit kunnen verwachten. De eerder genoemde voorlichting en begeleiding dienen als instrumenten voor de aansluiting van studenten en onderzoekers op hun vakgroep. Het is belangrijk om te onderkennen dat methoden en niveau per land of regio verschillen. Dat wil dus zeggen dat je helder in kaart moet hebben wat een opleiding waard is. Afspraken over accreditatie, een *qualification framework* of een diploma supplement zijn hiervoor goede instrumenten. Cultuurverschillen moeten herkend worden en vragen om beleid. Als er te verhelpen obstakels zijn, is het een kenmerk van coherent beleid dat deze bestreden worden.

Bij uitwisseling van kenniswerkers geldt dat de *spin off* op elk vlak in ogenschouw genomen moet worden. Bij mobiliteit spelen minstens twee kanten van een verhaal, de 'thuisituatie' en de situatie in het ontvangende land. Bij het opzetten van samenwerkingsprogramma's spelen beide effecten een rol. Samenwerking op basis van gelijkheid, met een nadruk op verruiming van de mogelijkheden verdient aanbeveling. In het verleden hebben zogenaamde *Fellowship programmes* hun waarde bewezen. De uitwisseling van studenten tussen nauw samenwerkende hoger onderwijs-instituten leidden tot meer positieve effecten. Er is sprake van meer begrip en kennis van de context van het instituut waarmee samengewerkt wordt.

Frictieproblemen

Kennis laat zich als grondstof niet volledig sturen. Door patenten is uitwisseling van kennis vaak niet direct een zaak van landen of individuen, maar spelen hoger onderwijsinstituten een grote rol in het proces van kenniscirculatie. Ook levert onderwijs individuen competenties, vaardigheden en orientaties op, die vooral te zien zijn als menselijk kapitaal.

Veel van de krampachtige behoefte om kennis zoveel mogelijk vast te houden of te willen winnen komt voort uit de onberekenbaarheid van deze twee factoren. Daarom is het zinvol in de regelgeving rond patenten de wetenschappelijke noodzaak centraal te stellen, en zo min mogelijk waardevolle kennis uit winst oogmerk af te scherm. Menselijk kapitaal dient ook behandeld te worden als *menselijk* kapitaal. Met oog voor de onvoorspelbare- en omgevingsfactoren kan beleid ontwikkeld worden dat zorgt voor een sterke binding met thuisfront en instelling. De door de maatschappij gegenereerde kennis moet zoveel mogelijk weer terugvloeien ten gunste van de maatschappij.